

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.3.15>

KRYMINALISTYCZNA CHARAKTERYSTYKA WYKROCZEŃ KARNYCH POPEŁNIONYCH PRZEZ NIELETNICH

Anna Kashpur

kandydat na stopień naukowy doktora filozofii

Katedry Kryminalistyki i Medycyny Sądowej

Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-8513-6980

e-mail: akvr777@ukr.net

Adnotacja. Praktyka śledcza wskazuje, że najczęściej nieletni są pociągnięci do odpowiedzialności karnej za popełnianie chuligańskich działań, kradzieży, wykroczeń karnych związanych z handlem narkotykami itp. Charakter popełnionego wykroczenia karnego wpływa na sposób realizacji czynności bezprawnych. W przypadku wykroczeń karnych popełnionych przez nieletnich zwykle nie jest typowe wstępne przygotowanie, a także podjęcie działań w celu ukrycia śladów. W przypadku popełnienia wykroczenia karnego przez grupę nieletnich odbywają się odrębne czynności przygotowawcze (podział zadań; poszukiwanie narzędzi i środków itp.). Na wybór sposobu popełnienia wykroczenia karnego mają wpływ czynniki obiektywne (zewnętrzne) i subiektywne (wewnętrzne). Czynniki obiektywne wynikają z warunków, w których popełniane jest wykroczenie karne, co wpływa na wybór metod, środków, technik nielegalnej działalności. Warunki wewnętrzne, które determinują sposób popełnienia wykroczenia karnego, zależą od osoby sprawcy: jego charakteru, temperamentu, stosunku do wartości społecznych i moralnych społeczeństwa, cech psychologicznych. W związku z tym sposób popełnienia wykroczenia karnego zależy od jego podmiotu. Jeżeli sprawcą jest nieletni, okoliczność ta warunkuje treść wszystkich elementów charakterystyki kryminalistycznej.

Słowa kluczowe: charakterystyka kryminalistyczna, wykroczenie karne, nieletni, sprawca, sposób popełnienia.

CRIMINAL CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENSES COMMITTED BY JUVENILES

Anna Kashpur

Postgraduate Doctoral Degree Seeker at the Department of Forensic Science and Medicine

National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-8513-6980

e-mail: akvr777@ukr.net

Abstract. Investigative practice shows that minors are most often prosecuted for hooliganism, theft, criminal offenses related to drug trafficking, etc. The nature of the committed criminal offense affects the manner of implementation of illegal actions. Criminal offenses committed by minors are usually not characterized by prior preparation or taking measures to conceal traces. In the case of a criminal offense by a group of minors, there are separate preparatory activities (distribution of tasks; search for tools and means, etc.). The choice of the method of committing a criminal offense is influenced by objective (external) and subjective (internal) factors. Objective factors are determined by the conditions under which a criminal offense is committed, which affects the choice of methods, means, methods of illegal activity. Internal conditions that determine the manner of committing a criminal offense depend on the personality of the offender: his character, temperament, attitude to social and moral values of society, psychological characteristics. Therefore, the method of committing a criminal offense depends on its subject. If the offender is a minor, this circumstance determines the content of all elements of the forensic characteristics.

Key words: forensic characteristics, criminal offense, juvenile, offender, method of commission.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНИМИ

Анна Кашпур

здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-8513-6980

e-mail: akvr777@ukr.net

Анотація. Слідча практика свідчить, що найчастіше неповнолітні притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення хуліганських дій, крадіжок, кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів тощо. Характер учиненого кримінального проступку впливає на спосіб реалізації проти-

правних дій. Для кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, зазвичай не властива попередня підготовка, а також ужиття заходів до приховування слідів. У разі вчинення кримінального проступку групою неповнолітніх, відбуваються окремі підготовчі заходи (розподіл завдань; підшукування знарядь і засобів тощо). На вибір способу вчинення кримінального проступку впливають об'єктивні (зовнішні) й суб'єктивні (внутрішні) чинники. Об'єктивні чинники обумовлені умовами, за яких учинюється кримінальний проступок, що впливає на обрання методів, засобів, прийомів протиправної діяльності. Внутрішні умови, що детермінують спосіб учинення кримінального проступку, залежать від особистості правопорушника: його характеру, темпераменту, ставлення до соціальних і моральних цінностей суспільства, психологічних особливостей. Отже, спосіб учинення кримінального проступку залежить від його суб'єкта. Якщо правопорушником є неповнолітній, ця обставина обумовлює зміст усіх елементів криміналістичної характеристики.

Ключові слова: криміналістична характеристика, кримінальний проступок, неповнолітній, правопорушник, спосіб учинення.

Вступ. Успішне розслідування кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, залежить від уміння дізнавача використовувати досягнення криміналістичної науки, утілені в тому числі в криміналістичній характеристиці кримінальних правопорушень різних груп і видів. Проведені дослідження засвідчили відсутність сформованої цілісної криміналістичної характеристики кримінальних проступків, учинених неповнолітніми.

Метою наукової статті є висвітлення криміналістичної характеристики кримінальних проступків, учинених неповнолітніми.

Питання розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми, розкривалися в працях В.О. Коновалової, В.В. Тіщенко, К.О. Чаплинського, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітька й інших учених. Однак, ураховуючи зміни кримінального процесуального законодавства, а саме запровадження інституту кримінальних проступків, особливості реалізації протиправної діяльності неповнолітніми або за їх участю, є потреба дослідити це питання в контексті сучасних соціальних і правових реалій.

Матеріали та методи досліджень. Визначальним є діалектичний метод наукового пізнання явищ, а також їх зв'язки з практичною діяльністю дізнавача під час розслідування кримінальних проступків. З-поміж спеціальних методів дослідження використано такі як порівняльно-правовий, системно-структурний і статистичний.

Основна частина. Аналізуючи різні наукові позиції щодо визначення структури криміналістичної характеристики, ми дійшли висновку, що до типових елементів криміналістичної характеристики кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, належать предмет посягання; спосіб підготовки, учинення та приховування кримінального проступку; особа підозрюваного й особа потерпілого; обстановка вчинення та слідова картина кримінального проступку.

Ураховуючи проведені теоретичні дослідження, варто підсумувати, що криміналістична характеристика кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, – це система узагальнених даних про найтипівіші ознаки певного виду (групи) кримінальних проступків, що вчиняються особливою категорією підозрюваних – неповнолітніми, стосовно певної особи потерпілого та предмета посягання, а механізм кримінального проступку виражається в способі вчинення за умови певної обстановки та утворює визначену слідову картину.

Учені наголошують на важливості встановлення мотиву й мети вчинення кримінальних проступків. Мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає глибше дослідити психічне ставлення особи до вчиненого; мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння (Пяковський, Черноус, Іщенко, Алексєєв, 2015: 546).

Спосіб учинення варто визнати одним із найважливіших елементів криміналістичної характеристики. В.Ю. Шепітько визначає спосіб як систему взаємозалежних, цілеспрямованих навмисних дій щодо підготовки, учинення, приховування злочинів, здійснюваних відповідно до обстановки та властивостей особи, а також обумовлені ними дії інших осіб, які необхідні для настання злочинного результату (Шепітько, 2004: 574).

Слідча практика свідчить, що найчастіше неповнолітні притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення хуліганських дій, крадіжок, кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів тощо. Характер учиненого кримінального проступку впливає на спосіб реалізації протиправних дій. Наприклад, учинення корисливих кримінальних проступків характеризується застосуванням способів, які дають змогу швидко заволодіти предметом і зникнути з місця події.

Для кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, зазвичай не властива попередня підготовка, а також ужиття заходів до приховування слідів. Це пояснюється тим, що значна кількість учинених підлітками деліктів має ситуаційний характер і зумовлена конкретними обставинами, наприклад, відсутністю охорони на об'єкті, перебуванням потерпілого в стані алкогольного сп'яніння тощо.

Відсутність попередньої підготовки впливає на вибір неповнолітніми знарядь учинення протиправних дій, якими найчастіше є різні предмети побуту. Такі речі або перебувають із неповнолітніми, або підбираються ними поряд чи на місці події (каміння, порожні пляшки, металева арматура тощо). Наприклад, під час учинення хуліганських дій неповнолітні в більшості випадків заподіюють потерпілим побію або наносять тілесні ушкодження руками і ногами. Під час учинення корисливих кримінальних проступків неповнолітні, як правило, використовують відкритий підхід до потерпілих з негайною вимогою надання речей і грошей. Рідше відбувається підхід до потерпілого під певним приводом, після чого речі вилучаються насильно.

Переважно кримінальні правопорушення вчиняються неповнолітніми на відкритій місцевості (на вулицях, дворах, парках). Така поведінка обумовлює залишення великої кількості слідів і наявність очевидців.

На характеристику способу впливає така ознака, як учинення кримінального проступку неповнолітніми за умов співучасті. У певних випадках доводиться констатувати причетність до групи неповнолітніх дорослого співучасника (співучасників). У такому випадку можна вести мову про втягнення неповнолітніх до протиправної діяльності, що полягає в підборі неповнолітніх, яких, імовірно, можна залучити до вчинення протиправних діянь; створенні зацікавленості неповнолітніх у швидкому заробітку, підвищенні авторитету.

На етапі підготовки до вчинення кримінального проступку дорослі співучасники (організатори, підмовники) підбирають неповнолітніх з огляду на такі чинники: особа підлітка (схильність до вчинення правопорушень, сугестивність, нездатність чинити протидію); особливості способу життя неповнолітніх (неблагополучна сім'я, схильність до вживання спиртних напоїв, наркотиків, інтерес до азартних ігор); відповідність розвитку та фізичної сили визначеній ролі в запланованих протиправних діях. Нерідко дорослі або інші неповнолітні провокують інших підлітків до вчинення дій, що послаблюють контроль за їхніми діями: розпивання спиртних напоїв, вживання наркотичних засобів і психотропних речовин. Відомі випадки, коли під час підготовки до вчинення кримінальних проступків на неповнолітню особу чинився тиск, застосовувалося психічне (у вигляді обману, погроз) або фізичне насилля.

Способами, що використовуються неповнолітніми під час приховування кримінальних поступків, є перешкоджання отриманню інформації про подію (знищення речових доказів, збут предметів злочинного посягання), її спотворення (надання завідомо неправдивих показань, фальсифікація слідової картини) тощо.

У разі вчинення кримінального проступку групою неповнолітніх або групою, до складу якої входять підлітки та дорослі особи, відбуваються такі підготовчі заходи: розподіл функцій і завдань, опрацювання механізму діяння; підшуковуються знаряддя й засоби вчинення кримінального проступку; здійснюються необхідні, найчастіше мінімальні, розвідувальні дії; продумується спосіб приховання слідів і наслідків кримінального проступку.

Під час нападу групою неповнолітні, використовуючи свою чисельну перевагу, швидко долають опір потерпілого. У низці випадків характер насильства зумовлюється статтю, віком, фізичною силою потерпілого, кількістю осіб, які зазнають нападу, їхньою поведінкою. Нині почастишали цинічні випадки нападів на соціально незахищених громадян, осіб з інвалідністю та безхатьків. Починаються такі дії начебто з розваг, спроб самоствердження, а завершуються вчиненням кримінальних правопорушень.

Заходи для приховування слідів і наслідків кримінальних проступків, які застосовують неповнолітні, зазвичай елементарні: спроби швидкого збуту викрадених речей, у тому числі знайомим одноліткам, приховування викраденого в підвалах, на горищах, на будівництві або зруйнованих будинках поблизу власного місця проживання.

Предметом посягання неповнолітніх зазвичай є об'єкти так званого «підліткового асортименту» – це малогабаритні речі, які легко транспортуються (комп'ютерна техніка, сучасні гаджети, прикраси, мобільні телефони тощо). Викрадене майно неповнолітні нерідко приносять до місця проживання, у подальшому використовують для задоволення особистих потреб.

Отже, спосіб учинення кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, є одним із головних елементів його криміналістичної характеристики. Дослідження способу становить підґрунтя для всебічного аналізу події кримінального проступку, створює передумови для запобігання йому, виявлення та розслідування його. Спосіб учинення кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, складається з етапів: приготування; вчинення; приховування. На вибір способу вчинення кримінального проступку впливають об'єктивні (зовнішні) й суб'єктивні (внутрішні) чинники. Об'єктивні чинники зумовлені умовами, за яких учинюється кримінальний проступок, що впливає на обрання методів, засобів, прийомів протиправної діяльності. Внутрішні умови, що детермінують спосіб учинення кримінального проступку, залежать від особистості правопорушника: його характеру, темпераменту, світогляду, ставлення до соціальних і моральних цінностей суспільства, психологічних особливостей.

Отже, спосіб учинення кримінального проступку залежить від його суб'єкта. Якщо правопорушником є неповнолітній, ця обставина зумовлює зміст всіх елементів криміналістичної характеристики. Розглянемо детальніше, як особливості неповнолітнього впливають на спосіб учинення ним кримінального проступку.

Сьогодні підліткова протиправна діяльність характеризується низкою негативних тенденцій. По-перше, зростають її кількісні показники, знижується вік правопорушників. По-друге, серед неповнолітніх правопорушників усе більше осіб жіночої статі. По-третє, учинення кримінальних проступків нерідко є лише «сходиною» до злочинної діяльності.

Протиправна поведінка особи неповнолітнього правопорушника має складну характеристику. Це пояснюється особливостями мотивації протиправної поведінки неповнолітнього. Вона полягає в незавершеності процесів формування особистості, тому внутрішні потреби й інтереси неповнолітнього деформуються під впливом соціальних мотивів. Фізична та психічна незрілість неповнолітнього, обмеженість життєвого досвіду зумовлюють викривлене сприйняття фактів.

Не маючи належного виховання, неповнолітні виявляються невідповідними до складних життєвих ситуацій, легко потрапляють під вплив вуличних угруповань асоціальної спрямованості, починають уживати алкоголь, наркотики, втягаються в аморальну діяльність, аж до злочинної. У результаті в дітей виникають негативні й антигромадські звички й інтереси, формується антисуспільна поведінка. Правопорушники-

підлітки зазвичай характеризуються високою емоційною збудливістю, поєднаною з переміною настрою, дратівливістю.

Для неповнолітніх характерна переважно корислива мотивація. Кримінальні проступки найчастіше вчиняються для заволодіння престижними речами. Орієнтація на авторитет, престиж, негайне задоволення потреб провокують учинення правопорушення.

Провокує вчинення кримінальних проступків наявність групи. Суспільна небезпечність неповнолітніх у групі проявляється в тому, що спільна оцінка учасниками групи протиправних дій знижує їхні почуття особистої відповідальності, забезпечує уявну анонімність і безкарність, стимулює мотиви, пов'язані з престижністю участі в групі. Особливо це характерно для вчинення хуліганських дій. Особливу занепокоєність викликає створення «банд» підлітків, які поводять себе зухвало, демонстративно, й крайня межа – допускають учинення кримінальних правопорушень, що викликають особливий суспільний резонанс.

Більшості неповнолітнім правопорушникам властива брутальність, зухвалість, дратівливість як результат неналежного виховання. Ці фактори обов'язково необхідно враховувати при спілкуванні з ними. У низці випадків їм властива впертість і нещирість.

Особистість неповнолітнього правопорушника є неоднорідною, адже кримінальні проступки можуть учинюватися особами, які: 1) уперше вчинили кримінальний проступок під впливом конфліктної або нетипової ситуації, але загалом характеризуються позитивно; 2) неповнолітніми, поведінка яких має антисоціальний характер, але які вже мають схильність до вживання спиртних напоїв, наркотиків, бродяжництва; 3) неповнолітніми з моральною деформацією, які неодноразово вчиняли різні правопорушення, притягувалися до відповідальності; 4) неповнолітніми, які сформувалися як правопорушники, і поведінка таких підлітків має стійкий антисоціальний характер.

Розглядаючи особу неповнолітнього правопорушника, варто надати коротку характеристику й особі потерпілого (Антошук, Атаманчук, Комаринська та ін., 2017). Потерпілі від кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, мають ознаки, що зумовлюють їх підвищену віктимність. Серед них переважають біологічні (стать, вік, фізичний розвиток); соціальні (статус, рід занять); економічні (хизування доходами); морально-психологічні (схильність до вживання спиртних напоїв і наркотичних засобів, аморальний спосіб життя). Важливою ознакою віктимності особи є випадкові знайомства, довіра до сторонніх осіб, нерозбірливість зв'язків.

Неповнолітні правопорушники орієнтуються не лише на потерпілого та його зовнішній вигляд (наявність мобільного телефону високої вартості, ювелірних прикрас, престижного одягу, аксесуарів), рівень можливого опору, а й також на сприятливість обстановки (час, місце). Безлюдна вулиця, парк або сквер, темний під'їзд чи ліфт посилюють імовірність учинення посягання. Значну групу віктимних потерпілих від кримінальних проступків становлять особи, які через свій вік, особливості фізичного розвитку, статі не можуть чинити належний опір, протидіяти правопорушникам. Також серйозним віктимним чинником є вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, перебування в розважальних закладах, розпусний спосіб життя. Виникнення конфліктних ситуацій на ґрунті з'ясування стосунків також провокує вчинення кримінальних правопорушень, останнім часом усе частіше в контексті цієї проблемної ситуації згадується таке негативне соціальне і протиправне явище, як «булінг». Варто брати до уваги, що неповнолітні правопорушники схильні до емоційної поведінки, легко запалюються й реагують на нестандартні ситуації. Тому існує група «випадкових» потерпілих, які не мають безпосередніх кореляційних зв'язків із неповнолітніми правопорушниками. Цей виняток варто враховувати при висуванні версій і плануванні розслідування.

Дослідження обстановки вчинення кримінальних проступків неповнолітніми дає можливість отримати вихідну інформацію про подію, оцінити ситуацію, сприяє встановленню обставин кримінального провадження.

Негативні наслідки має зниження ролі морально-етичних цінностей у суспільстві, поширення алкоголізму та наркоманії, прагнення до легкої наживи, матеріальні проблеми, несприятлива обстановка в сім'ї. Якщо сім'я є неблагополучною, підлітки намагаються якомога менше часу перебувати вдома, у нездоровій сімейній обстановці, тож потрапляють під негативний вплив старших осіб, зокрема раніше судимих. Чинником, який провокує зайняття неповнолітніми протиправною діяльністю, є систематичне домашнє насильство в сім'ї.

Вагоме значення має формування належного колективу неповнолітніх у школі, інших закладах освіти. Негативно впливає на цей процес таке явище, як булінг. Згідно з ч. 1 ст. 173-4 Кодексу про адміністративні правопорушення України, булінгом (цькуванням) є діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема, із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняють стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, унаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (Кодекс про адміністративні правопорушення, 1984). Не вдаючись до деталізації проблеми булінгу в Україні, зауважимо, що запобігання цьому негативному соціальному явищу та правопорушенню позначається на профілактиці вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми.

Дослідження обстановки та слідової картини спрямовано на виявлення, вивчення й оцінку криміналістично значущої інформації про подію кримінального проступку.

Криміналістичну інформацію В.В. Тіщенко визначає як відомості процесуального й непроцесуального характеру про розслідувану подію та її учасників, які отримані слідчим або іншим суб'єктом

кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності під час розслідування за допомогою прийомів і методів, рекомендованих криміналістикою, і можуть використовуватися як докази, характеризувати їх джерела, сприяти їх виявленню, а також виконанню різних методичних і тактико-організаційних завдань (Тіщенко, 2003: 51).

Можна дійти висновку, що джерела криміналістично значущої інформації про кримінальні проступки, учинені неповнолітніми, – це матеріальні об'єкти живої та неживої природи, які є носіями інформації або відомостей про властивості й ознаки особи, зберігають її в уявному або матеріальному вигляді.

Аналіз кримінальних проваджень щодо вчинення кримінальних проступків неповнолітніми дав змогу виокремити такі групи слідів: 1) сліди людини: ідеальні (показання потерпілого, підозрюваного, свідків); матеріальні (сліди-відображення, сліди-речовини, сліди-предмети); 2) знаряддя вчинення кримінального проступку та їхні сліди; 3) чужі речі, документи, привласнені підозрюваним; 4) речі, які сприяли вчиненню кримінального проступку (наркотичні засоби, алкоголь, транспорт, зброя); 5) електронні відображення; 6) інші матеріальні сліди.

«Слідову картину» утворюють обставини й сліди події кримінального проступку. Їх виявлення, аналіз, установлення причинових зв'язків дають можливість побудувати картину події, сформувати уявні або реальні моделі злочину, механізм його вчинення. Дослідження таких слідів і речових доказів може вказати на особу правопорушника, особу потерпілого й обставини події, виявити негативні обставини, сліди приховування злочину.

Детальніше варто розглянути таке нове джерело слідової інформації, як «електронні відображення». На думку С.С. Чернявського та Ю.Ю. Орлова, ідеться про нове джерело доказів. Дослідження змісту електронного відображення та інформації в сервісних опціях операційної системи про це відображення в загальному випадку дає змогу встановити:

- подію кримінального правопорушення (наприклад, виявляючи сайт із забороненим контентом або з контентом, оприлюднення якого обмежено за законом);
- особу правопорушника (зокрема, вивчаючи дані його акаунта, установлюючи IP-адресу комп'ютера);
- спосіб та обставини вчинення злочину (наприклад, аналізуючи зміст електронного листування, результати моніторингу банківських рахунків тощо);
- характер і розмір шкоди, завданої злочинно (Чернявський, Орлов, 2017: 118).

Електронні відображення необхідно ретельно вивчати під час досудового розслідування кримінальних проступків, учинених неповнолітніми. У низці випадків спілкування підозрюваного й потерпілого відбувається саме в соціальних мережах шляхом листування в месенджерах.

Слідова картина кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, характеризується наявністю значної кількості слідів, що свідчать про поспішність дій, відсутність інсценувань і заздалегідь продуманих хитрощів, а також відсутність професійних навичок.

У кримінальних провадженнях за фактами кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, спектр об'єктів криміналістичного дослідження, що зберігають на собі інформацію про подію кримінального проступку, досить широкий та утворює такі групи: зміни в матеріальній обстановці; сліди-відображення (сліди рук, взуття тощо); предмети, документи й речовини; сліди пам'яті людини; запахові (одорологічні) сліди; сліди-мікрооб'єкти тощо.

Криміналістично значимими ознаками неповнолітнього правопорушника є ознаки його зовнішності, що мають здатність до відображення в матеріальному середовищі. Дослідження слідової інформації на місці події дає змогу висунути версію про причетність до вчинення кримінального проступку неповнолітнього, а саме: невеликі за розміром сліди рук і ніг; характерна для неповнолітніх цього віку доріжка слідів; залишені на місці події особисті речі правопорушника; сліди взуття, яке носять підлітки, тощо. Також до ознак, які вказують на вчинення кримінального проступку неповнолітніми, належать написи та малюнки на стінах, за якими можна охарактеризувати особу правопорушника (Антощук, Атаманчук, Комаринська та ін., 2017).

Значення слідової картини для розслідування кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, визначається з погляду її інформативності. При цьому аналіз слідів може дати необхідні відомості для встановлення моделі події, обрання напряму розслідування, виявлення інших речових доказів, а також прогнозування моделі можливої поведінки особи правопорушника.

Отже, місце, час та обставини вчинення кримінальних проступків неповнолітніми також мають свої особливості. У вечірній час неповнолітні частіше скоюють хуліганства, заподіяння шкоди здоров'ю, інші кримінальні правопорушення проти особи; у денний – крадіжки. У громадських місцях неповнолітні нерідко вчиняють хуліганські дії. Кримінальні проступки переважно вчиняються неподалік від місць постійного проживання неповнолітніх.

Висновки. Основний зміст криміналістичної характеристики кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, полягає в такому: 1) предметом злочинного посягання є речі матеріального світу, якими прагнуть заволодіти правопорушники (гроші, цінності, майно, продукти харчування, алкоголь); 2) спосіб вчинення кримінального проступку становлять дії з підготовки, безпосереднього вчинення, приховування протиправних дій; 3) «слідова картина» події складається з комплексу матеріальних та ідеальних слідів, а також електронних відображень; 4) особа правопорушника (фізичні, соціально-демографічні дані; чинники, що мали вплив на формування та реалізацію протиправної мети, місце в групі, виходячи з розподілу ролей між співучасниками); 5) особа потерпілого (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички,

зв'язки й стосунки, ознаки віктимної поведінки); 6) обстановка вчинення кримінального проступку, тобто умови, за яких відбулася подія кримінального проступку.

Список використаних джерел:

1. Особливості розслідування окремих видів злочинів : мультимедійний навчальний посібник / А.О. Антошук, В.М. Атаманчук, Ю.Б. Комаринська та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2017. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection9.html>.
2. Кодекс про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х.
3. Криміналістика : підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. Київ: Центр учб. літ., 2015. 704 с.
4. Тіщенко В.В. Інформаційні процеси в розслідуванні злочинної діяльності. *Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності* : збірник наукових статей / за ред. М.П. Орзіха, В.М. Дрьоміна. Одеса, 2003. С. 51–61.
5. Чернявський С.С., Орлов Ю.Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 112–124.
6. Шепітько В.Ю. Криміналістика : підручник. 3-тє вид., випр. і доповн. Київ : Ін Юре, 2004. 736 с.

References:

1. Antoshchuk A.O., Atamanchuk V.M., Komarynska Yu.B. ta in. (2017). Osoblyvosti rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyv [Features of the investigation of certain types of crimes]: multymediinyi navchalnyi posibnyk. Kyiv : Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection9.html>.
2. Kodeks pro administratyvni pravoporushennia (1984) [Code of Administrative Offenses]. *Verkhovna Rada of Ukraine : Zakon vid 07 hrud. 1984 r. № 8073-X* [in Ukrainian].
3. Piaskovskiy V.V., Chornous Yu.M., Ishchenko A.V., Aleksieiev O.O. ta in. (2015) Kryminalistyka [Forensics] : pidruchnyk. Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury, 544 p. [in Ukrainian].
4. Tishchenko V. V (2003). Informatsiini protsesy v rozsliduvanni zlochyvnoi diialnosti. *Informatsiine zabezpechennia protydii orhanizovaniy zlochyvnosti* [Information processes in the investigation of criminal activity]. *Information support for combating organized crime*: zb. nauk. st. / za red. M.P. Orzikha, V.M. Dromina. Odesa, pp. 51–61 [in Ukrainian].
5. Cherniavskiy S.S., Orlov Yu.Yu. (2017). Elektronne vidobrazhennia yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzheni. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. [Electronic reflection as a source of evidence in criminal proceedings]. *Bulletin of criminal proceedings*. 2017. № 2. pp. 112–124 [in Ukrainian].
6. Shepitko V.Yu. (red.) (2004). Kryminalistyka [Forensics] : pidruchnyk. 3-tie vyd., vypr. i dopovn. Kyiv : In Yure, 2004. 736 p. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.3.16>

RODZAJE WSPÓLDZIAŁANIA ORGANÓW PAŃSTWOWYCH I INSTYTUCJI SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W PROCESIE PRZEPROWADZENIA REFORM

Viktorii Kinzburska

student Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-3230-9454

e-mail: kvsh12@ukr.net

Adnotacja. Współdziałanie ludności i władz jest obecnie kamieniem węgielnym w budowaniu współczesnych demokracji. Nie można sobie wyobrazić kraju, który byłby zgodny z zasadami demokratycznymi, w których władze nie angażują się w interakcje z ludnością lub instytucjami społecznymi. Tego rodzaju interakcja ma decydujący wpływ na rozwój zarówno państwa demokratycznego, jak i społeczeństwa obywatelskiego. Współczesne transformacje reformacyjne w zdecydowanej większości krajów wymagają stworzenia nowych mechanizmów wdrażania i zapewnienia możliwości współdziałania. Nowoczesna administracja publiczna, zarówno na szczeblu ogólnokrajowym, jak i lokalnym, musi koniecznie opierać się na potrzebach społeczeństwa i reagować na wyzwania, przed którymi stoi społeczeństwo. Badania naukowe nad kwestiami współdziałania instytucji obywatelskich i władz są istotne w każdej chwili. Współczesny stan reformatorski stosunków społeczno-politycznych wymaga jednak zaliczenia tej tematyki do najważniejszych tematów, także z punktu widzenia teoretycznego rozumienia i analizy.

Słowa kluczowe: interakcja; instytucje obywatelskie i władza; interakcja ludności i władz; rodzaje interakcji; instytucje społeczeństwa obywatelskiego.